

Lapsi tai nuori rikoksen uhrina. Lastensuojelun näkökulma.

17.11.2011

Sanna Tohka

VT, OTL

Lastensuojeluasian vireilletulo

LSL 26 §: Lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta tai kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on vastaanottanut pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi tai lastensuojeluilmoituksen taikka saanut muutoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta.

Lastensuojelun viranomaisen arvioi välittömästi lapsen mahdollisen kiireellisen lastensuojelun tarpeen.

Lisäksi viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ratkaistava aloitetaan lastensuojelutarpeen selvitys vai onko ilmoitus selvästi luonteeltaan sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin.

Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisiin toimenpiteisiin tai päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys.

Ilmoitusvelvollisuus

LSL 25 §:

- 1) Sosiaali- ja terveydenhuollon,
- 2) opetustoimen,
- 3) nuorisotoimen,
- 4) poliisitoimen,
- 5) Rikosseuraamuslaitoksen,
- 6) palo- ja pelastustoimen,
- 7) sosiaalipalvelujen ja terveydenhuollon palveluiden tuottajan,
- 8) opetuksen tai koulutuksen järjestäjän,
- 9) seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan,
- 10) turvapaikan hakijoiden vastaanotto toimintaa harjoittavan yksikön,
- 11) hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön, taikka
- 12) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön

...

Ilmoitusvelvollisuus

*...palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää **lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.***

Ilmoitusvelvollisuus

LSL 25 § 2 mom: *Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.*

LSL 25 § 3 mom (voimaan 1.1.2012): Edellä 1 momentissa tarkoitetuilla henkilöillä on velvollisuus tehdä salassapitosäännösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon **tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapseen kohdistunutta rikoslain (39/1889) 20 luvussa rangaistavaksi säädettyä tekoa (seksuaalirikokset).**

Ilmoitusvelvollisuus koskee myös lastensuojelun sosiaalityöntekijää.

LSL 26 § 1 mom: *Jos lapsi muuttaa pois kunnasta lastensuojelutarpeen selvityksen aikana tai ollessaan muutoin lastensuojelun asiakkaana, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoitettava muutosta lapsen uudelle kotikunnalle...*

Pyyntö lastensuojelutarpeen selvittämiseksi

LSL 25a §:

Edellä 25 §:ssä tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa salassapitosäännösten estämättä myös yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa tehtynä pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi, edellyttäen, että

- 1) pyyntö tehdään viipymättä; ja*
- 2) pyynnön yhteydessä 25 §:n 1 momentissa tarkoitettu ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa pyynnön tekemiseen johtaneet syyt.*

Ilmoitusvelvollisuus lapsiin kohdistuvista rikoksista

Rikoslain 15 luvun 10 §:n mukaan jokaiselle kuuluu velvollisuus ilmoittaa törkeistä, hankkeilla olevista rikoksista (mm. raiskaus, törkeän raiskaus, törkeä lapsen seksuaalisen hyväksikäyttö, murha, tappo, surma, törkeän pahoinpitely, ryöstö, törkeä ryöstö, törkeä huumausainerikos):

Jos ei ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi

Ilmoitus pitää tehdä oma-aloitteisesti salassapitosäännösten estämättä.

Ilmoitusvelvollisuus lapsiin kohdistuvista rikoksista

LSL 25 d § 3 momentti (voimaan 1.1.2012)

...

Lastensuojeluviranomaisen on salassapitoa koskevien säännösten estämättä ilmoitettava poliisille, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapseen on kasvuympäristössään kohdistettu rikoslain 21 luvussa rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Lastensuojeluviranomaisella on velvollisuus ilmoittaa poliisille lapseen kohdistuneesta rikoslain 20 luvussa rangaistavaksi säädetystä teosta siten kuin tämän lain 25 §:n 3 momentissa säädetään.

Sosiaalihuollon tietojen luovuttaminen

Asiakaslain 16 §:n mukaan ensisijaisesti salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa tietoja asiakkaan nimenomaisella suostumuksella.

Asiakaslain 18 §:n nojalla sosiaalihuollosta pystyy luovuttamaan tietoja poliisille:

2 mom.: Sosiaalihuollon järjestäjän tai toteuttajan tulee pyydettyessä antaa asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tieto salassa pidettävästä asiakirjasta poliisille, syyttäjäviranomaiselle ja tuomioistuimelle, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslain (39/1889) 15 luvun 10 §:ssä, taikka jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

3 mom: Salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisestikin tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta taikka silloin, kun epäillään jonkun syyllistyneen siinä mainittua vähäisempään rikokseen, jos sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi.

Edunvalvojan sijaisen tarve

Holhoustoimilain 4 §:n mukaan alaikäisen edunvalvojina ovat hänen huoltajansa.

Saman lain 32 §:ssä todetaan, että edunvalvoja ei saa edustaa päämiestään, jos vastapuolena on edunvalvoja itse tai edunvalvojan puoliso. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita ja yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa tai muussa parisuhteessa eläviä. Edunvalvoja ei saa edustaa päämiestään myöskään silloin, kun edunvalvojan ja hänen päämiehensä edut saattavat muusta syystä joutua asiassa ristiriitaan keskenään.

- tutkinnan käynnistyttyä poliisi lähettää tutkintailmoituksen kaupungille, jonka jälkeen laitamme vireille hakemuksen käräjäoikeuteen edunvalvojan sijaisen määräämiseksi

Toimenpiteet lastensuojelussa kaltoinkohtelutilanteissa

Ennen tutkintapyynnön tekemistä kaikki faktamateriaali kerätään kasaan sosiaalitoimessa, jos vain mahdollista: sairaalan epikriisit, selvitykset tehdyistä tutkimuksista jne.

Sosiaalityöntekijät pyrkivät selvittämään mahdollisimman laajasti lapsen olosuhteita ja tapahtumia lapsen elämässä.

Selvittelytyö palvelee niin kaltoinkohtelun selvittämistä kuin lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Heti kun on perusteltu syy epäillä lapseen kohdistunutta rikosta, ilmoitus lähtee poliisille ja vastuu rikostutkinnasta siirtyy poliisille.

Poliisille tehtävän ilmoituksen jälkeen päästään kiinni lastensuojelun ensisijaiseen tehtävään tarkoituksena selvittää tarkemmin lapsen hoidon ja huolenpidon eli lastensuojelun tarve

Toimenpiteet lastensuojelussa kaltoinkohtelutilanteissa

Tietojen luovuttamiseen perheelle / käräjäoikeuteen ev-sijaisen hakemuksen yhteydessä kiinnitetään koko ajan huomiota:

Julkisuuslain 11 §:n mukaan asiaosaisella on lähtökohtaisesti oikeus tietoon joka on tai voi vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn; ei kuitenkaan jos:

- 1) asiakirjaan, josta tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai muuta erittäin tärkeätä yksityistä etua;
- 2) esitutkinnassa ja poliisitutkinnassa esitettyyn tai laadittuun asiakirjaan ennen tutkinnan lopettamista, jos tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa asian selvittämiselle;

...

Tietojen saaminen

Sosiaalihuollolla on tietyin edellytyksin ehdoton oikeus saada muilta viranomaisilta tietoja lapsen hoidon ja huollon tarpeen selvittämiseksi; vastaavasti muilla toimijoilla on tietojenantovelvollisuus riippumatta salassapitosäännöksistä

Asiakaslain 20 §: Yhteistyötahoilla on velvollisuus antaa sosiaalihuollon viranomaiselle salassa pidettäviä tietoja, kun tiedot ovat välttämättömiä

- 1) asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi
- 2) sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä
- 3) viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten.

Toimenpiteet lastensuojelussa kaltoinkohtelutilanteissa

Kaltoinkohtelutilanteissa tarvittavat kiireelliset turvaamistoimet:

- kiireellinen sijoitus, voimassa 30 vrk
- avohuollon sijoitus, aina suostumukseen perustuva (mahdollinen myös toisen huoltajan vastustaessa, ns. turvakotipykälä LsL 37 a§)
- viimesijassa huostaanotto

Lähteitä

HE 252/2006 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

HE 225/2009 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain, vankeuslain 4 ja 20 luvun sekä tutkintavankeuslain 2 luvun 5 §:n muuttamisesta

HE 282/2010 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001:11.

Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet. Helsinki 2001

Tapio Rätty (2010): Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen.

Edita Prima Oy, Helsinki 2010

Sami Mahkonen (2007): Lastensuojelu ja laki.

Edita Prima Oy, Helsinki 2007

Kiitos!

sanna.tohka @ tampere.fi